

Gabel byggede et lystslot. Prins Carl udvidede

Teglgårdsmarken

På *Frederik den Tredjes* tid lå der helt fra *Peblinge Søen* til *Assistent Kirkegård* en stor mark, der blev kaldt for *Teglgårdsmarken*. Her lå byens teglgård.

Kongens yngling – Christopher Gabel

En af kongens ynglinge, *Statholder Christopher Gabel*, der også var tidligere *kammerskriver* og *rentemester*, byggede et lystslot med en mægtig have. Da teglstenene på taget var blå, ja så kaldte københavnernes slottet for *Blaagaarden*.

Man spørger sig selv, hvordan kunne *Gabel* få råd til at bygge dette slot. Han har sikkert udnyttet sin indflydelse hos kongen. Men han måtte vende sig til beskyldninger om bestikkelse. Han fik da også mange og mægtige fjender, derimellem *kronprinsessen*, den senere *Christian den Femte*, *dronning Sofie Amalie* og *Rosenkrantz'erne* samt *Ahlefeldt'erne*.

Ikke så uddannet

I hans eftermæle efter 13. oktober 1673 stod der følgende:

- *Han er ikke så udannet, som det almindelig siges, og ser man hen til hans naturlige Begavelse, har han ingen Lige.*

Gabel vidste, at hans magt stod og faldt med *Kong Frederik*. Han trak sig også straks, da kongen døde.

I hans tid var *Blaagaards Have* en prægtig have med mægtige lindealléer. Små pavilloner med blå tage lå spredt på grunden.

Prins Carl udvidede

I 1688 blev hele herligheden solgt til *generalfeltmarskal Ulrik Frederik Gyldenløve*. Han beholdt dog kun stedet i kort tid, hvorpå den kom i forskellige officerers besiddelse. I 1706 overtog *Kong Frederik den Fjerdes* bror, *Prins Carl* stedet.

Han udvidede grunden ved at købe jord på den anden side af søen. Det var den såkaldte *Akeisebodvænge* mellem *Peblinge Søen* og *Farimagsvejen*. Han byggede den kendte hovedbygning, *Blaagaarden*.

Lod sig dirigere af von Plessen

Prins Carl havde mange titler, men egentlig var han en ubetydelig personlighed. Han brugte sin tid til at ride, jag og læse i pietistiske bøger. Han beskæftigede sig med *guldmageri* og *havekunsten*. Dengang hed haven *Prinsens Have*. *Prinsen* var fuldstændig i lommen på sin hofmester og senere minister *Carl Adolf Plessen*. Kongen sagde engang i spøg:

- *Der kommer Prins Pless med min broder Carl*

Et stort hof på Blågården

Det var et stort *hof* på *Blaagaarden*. *Prinsens* søster, *Sophie Hedevig* tilhørte også hoffet. Hun var en meget streng pietistisk dame, der havde 23, der passede på hende. Men *prinsen* havde hele 47 personer, der stod for sin opvarthning.

Utilfreds med kongens valg

Prins Carl var ellers meget godmodig, men hans søster ophidsede ham i den grad, fordi *Konge Frederik* havde taget *Anna Sophie Reventlow* til dronning. Han forlod i vrede *Blaagaarden* sammen med sin søster i protest over kongen. Han blev dog overtalt til at stå fadder til et af deres børn.

Ved *Prins Carls* død i 1729 testamenterede han *Blaagaarden* til *Sophie Hedevig*.

Hjælp czaren kommer

I 1719 skete en begivenhed, der vakte røre i *København*. *Czar Peter den Store* havde lovet at hjælpe mod *Karl den Store*. *Czaren* havde 20.000 russere med. de blev plantet på *Hveen*. Der kunne de ikke gøre så stor skade. Men 4.000 blev placeret foran *Nørreport*.

Kongen stolede med rette ikke så meget på *czaren*. De danske styrker var bundet i *Norge*. På *Københavns Slot* var det ikke plads til gæsten.

Kongen bad sin bror på *Blaagaarden* at tage sig af *czaren*. Men han afslog. Og det var åbenbart af religiøse grunde. Han var både ængstelig for sit fine sølvtøj og så havde *czaren* også fået tilføjet *Barbaren* på sit CV.

Sophie Hedevig ville ikke giftes

Det var svært at få dikteret nogen mand til den strenge *Sophie Hedevig*. Hun var som unge blevet tvunget til at forlove sig med *arveprins Georg af Kur – Sachsen*. Men han kunne ikke holde hende ud. Han hævdede forlovelsen til *Christian den Femtes* store fortvivlelse. Hendes mor, *dronning Charlotte Amalie* arbejdede på en forbindelse til den senere tysk – romerske kejser, *Josef den Første*. Men *Sophie Hedevig* satte sig kraftig til modværge. Andre forslag fik hende til at proklamere, at hun ville forblive ugift hele sit liv.

Masser af rygter

Rygterne gik dog på, at hun stod i et meget intimt forhold til sin overkammerherre *Carl Adolph v. Plessen*. Ja man sagde endog, at var hemmelig gift. Men hun gjorde sit gods, *Vemmetofte* til *et jomfrueligt kloster*.

Men ved hjælp af et gavebrev af 9. maj 1732 skænkede hun *Blaagaarden*, et *Sølvtaffel* og en *Sølvbuffet*. *Plessen* ville dog på grund af rygterne ikke modtage gaven. Men *Kong Christian den Sjette* blev vred og befalede ham til at overtage gården.

Skulle beskytte dronningen

Carl von Plessen havde foretaget de udenlandsrejser, der hørte til adelsfolkenes dannelse. Han blev knyttet til *Prins Carls* og *Sophie Hedevigs* hof. Han havde taget parti imod *Anna Sofie Reventlow*. Men der var dog ingen hævnaktioner fra kongens side. På hans dødsleje fik *Plessen* overrakt *elefantordenen* og afgive et løfte om, at han så *inderlig skulle skærme Dronningen og hendes Børn mod deres mægtige Fjender*.

Plessen tog sin afsked

Plessen holdt ikke sit løfte. Han var stadig imod *Anna Sofie Reventlow*. Derfor gjorde *Christian den Sjette* ham også til medlem af *Konseillet* og til *overkammerherre ved Hoffet*. Han var intelligent og veltalende og styrede også godserne på bedste vis.

Dronning Sofie Amalie kunne dog ikke lide *Plessen*. Derfor tog han sin afsked den 27. april 1733. Kongen fratog ham også sine pensioner og de sluttede med at blive uvenner. Resten af sit liv levede *Plessen* med at bestyre sine godser. Han oprettede også 16 skoler for sine bønder.

Omkring *Blaagaarden* tilkøbte han en masse jorder. Men han opholdt op sig ikke meget herude.

Knud Lyne overtager

Efter hans død solgte arvingerne *Blaagaarden* til *Rahbecks* fars morbroder, *Knud Lyne*. Han var *Konsumtionsskriver* og en meget velstående mand.

Han solgte ejendommen videre til *Christian den Syvendes* yndling, *Holck*. Og det er så starten til den mørke afdeling i *Blaagaardens* historie.

Holck var stråmand

Frederik Vilhelm Conrad Holck blev som ung *kammerpage* hos *kronprins Christian (den Syvende)*. Denne *Holck* havde sikkert ikke den bedste indflydelse hos kongen. Dronningen *Caroline Mathilde* måtte ikke komme med på den store udenlandsrejse og turen til *Slesvig Holsten*. *Holck* sørgede for at blive udnævnt til *Geheimraad* og *Hofmarskal*.

To ægteskaber gav *Holck* rigdom. Først med stiftamtmand *Stockfleths* datter, der bragte ham en medgift på 80.000 Rdl. Datteren døde kort tid efter af kopper.

Han blev også gift med en datter af *Grev Danneskjold – Laurvigen*, et barn på 15 år. Men *Holck* brugte og han forstod også at få penge ud af kongen. Derfor tog han også i kongens orgier og togter rundt om i byen.

Støvlet – Kathrine blev præsenteret

Det var også *Holck*, der havde æren af, at føre kongen sammen med *Prins Geworg Ludvig af Braunschweig – Beverns* uægte datter, *Anna Kathrine Beuthak*, der under øgenavnet *Støvlet – Katrine* bjergtog kongen.

Udskejelser på Blågården

Holck mente, at det var bedst at forlægge alle disse udskejelser ud for byen. Skuepladsen blev derfor forlagt til *Blaagaarden*.

Lyne ville ellers slet ikke sælge sin ejendom. Og ingen tvivl om, at det var kongen, der var den egentlige køber. Dette køb var i løbet af 1767. *Støvlet – Kathrine* blev eksporteret til *Hamborg* i 1768.

I eftersommeren 1760 fik *Lyne* sin nu ramponerede ejendom tilbage. Og *Struensee* gav *Holck* en fyreseddel på gråt papir.

Masser af lindetræer var blevet fældet og inden døre var meget lagt øde. Men *Støvlet – Kathrine* og hendes horde havde ramponeret stort set det hele. Malerier, lofter, møbler, vægge. Den fordrukne skare inklusive kongen havde fulgt hendes ordre bare at ødelægge det hele. Og *Holck* havde været lige glad. Det var ikke hans penge, og hvis bare kongen morede sig.

Ingen glans over hoffet

I historiebøger står der, at var *Holck*, der videresolgte *Blaagaarden*. Det er rigtigt. *Knud Lynes* arvinger solgte ejendommen til købmand *Peter Tutein*. Han solgte ejendommen efter tre år, sikkert fordi hans planer om at indrette en silkebåndsfabrik strandede.

Storhedstiden var over, der var ikke mere plads til lystslotte.

Efter *Christian den Sjettes* pragtsyge og *Strunsees* fald, var det ikke så meget glans over hoffet mere.

Enkedronningen Juliane Marie og hendes søn levede helst uden for *København*. *Caroline Mathilde* levede i landflygtighed. Hendes to børn, *kronprins Frederik* og *Prinsesse Louise Augusta* skulle først være voksne, inden de kunne holde hof.

Da *kronprins Frederik* styrtede *Guldberg* var *Blågården* allerede stærk i forfald. Den senere *Frederik den Sjette* kunne sagtens nøjes med de slotte, han havde.

Det kongelige danske Dug manufaktur

Sammen med *Det Kongelige danske Dug manufaktur* anlagde *Johan Paul Kalckenbrenner* i 1780 en klædefabrik på grunden. Der hvor *Slotsgade* i dag ligger lod han hovedbygning og have forfalde. Værksteder, lagre, kontorer samt boliger for funktionærer og arbejdere blev bygget.

I 1786 blev *Det Kongelige Dug manufaktur* ophævet. Ejendommen gik for en vurderings sum på 65.000 Rdl. Over til *Finanskollegiet*. Bygninger blev derefter lejet ud til industrielle og private. Haverne og markerne blev bortforpagtet.

Skolelærerseminarium

Den 8. november 1790 oprettedes et kongeligt *Skolelærerseminarium*. Den senere *Generalmajor Julius Paludan* besøgte i sine drengeår, forstander *Strøm* på *Blaagaard Seminarium*. I sine erindringer fra 1877 giver han en skildring af *Blaagaard*, som det så ud i begyndelsen af det 19. århundrede:

- *I Begyndelsen af dette Århundrede fandtes kun en Mølle og nogle få Bygninger langs Vejen mellem Kirkegaarden og det nuværende Nørrebrostræde omtrent i Flugt med Fælledvejen. Blaagaards Hovedbygning med Have lå på Nordostsiden af dens Areal med nordre Side ud mod Nørrebrogade, et enetages Hus med Frontespice og vistnok et lille Tårn. Indkørslen til Slotsgården og Ridebanen var fra Nørrebrogade, hvor nu Slotsgade munder ud. Indtil for faa Aar siden (før 1873) stod der endnu de murede Port stolper til Indkørslen. De to Bygninger, der nu danner henholdsvis den sydlige Hjørne af Slotsgade og Baggesensgade, er de blandt de få rester, der endnu eksisterer af de gamle Slot. I sidstnævnte Hus havde jeg 1838 – 39 Sommerlejlighed, og der var dengang tydelige Spor at det tidligere havde været anvendt som Badestue.*

Frederik den Sjette trængte til penge

Da englænderne i 1807 belejrede *København* måtte seminariet flytte til *Jonstrup* ved *Værløse*. Ved englændernes besøg blev resten af haven ødelagt. Frugttræerne var blevet fældet og anvendt som brænde.

Indtil 1814 blev bygningerne brugt som lazaretter for *landmilitær – etaten*.

Da krigen var over trængte *Frederik den Sjette* til penge, så han solgte hele *Blaagaarden* på en aktion for 100.000 Rdl. Til sin generaladjutant *von Römeling* og divisionsadjutant, *kaptajn von Scholten*.

Købet var baseret på at udparcellere ejendommen. Men først anlagde de en bronzefabrik, men den gik desværre i stykker. Så begge adjutanter mistede deres penge.

Heegaards Fabrikker

I 1828 anlagde isenkræmmer *M. Anker Heegaard* et jernstøberi og maskinfabrik. Siden 1804 havde han drevet en forretning i *København*.

Man skulle have dispensation hos *Demoloerings – Kommissionen* til at bygge et – etages grundmuret værktøjsbygninger med bindingsværk. De blev placeret langs den nuværende *Blågårdsgade*.

På jernstøberiet blev der produceret kakkelovne, komfurer, gryder, kedler, fyrtøjer, brevpresere, gitre m.m.

Fra 1841 foretog man også emaljering af gryder. Og i 1847 var der ansat 52 arbejdere på fabrikken, men dette tal steg stødt.

Årligt blev der produceret 4.000 gryder, 4.500 pander, 1.900 kakkelovne og 140 skorstensindretninger.

Arbejdet på jernstøberiet startede kl. 5 om morgenen. Det gav selvfølgelig problemer for byportene åbnede først kl. 7. Men med 2 skilling kunne man dog få lov til at passere. Men for arbejderne var dette en betragtelig udgift.

Da *Anker Heegaard* døde i 1837 gik fabrikken over til sønnerne. Kompagniskabet mellem sønnerne blev dog ophævet i 1847. Den ene af sønnerne førte det videre og udvidede virksomheden ved at købe jernstøberiet i *Frederiksværk*.

Grundene bliver solgt

Allerede i 1872 begyndte *Heegaard* at sælge ud af sine grunde. På arealet opstod *Stengade, Bagergade (senere nedlagt), Todesgade, Baggensgade* og *Korsgade*. Desuden var det også en del af *Prins Jørgensgade*, som egentlig hed *Louisegade*, opkaldt efter fabrikantens hustru.

I 1898 flyttede den gamle fabrik fra *Blaagaard* til *Lyngbyvejen*.

Erindringer fra Nørrebro

I forlagsboghandler *Otto B. Wroblewskis* erindringer *Nørrebro i Trediveerne* får vi et godt indtryk, hvordan det så ud:

- *Lige fra Stenhugger huset og op til Blaagaardsgade langs de små Alléer gik Blaagaardsvejen. Her lå først bl.a. en lille én – Etages Pavillon med Kvistetage, som stammede fra Lystslottets Tid og ved Slotegade stod ligesom i Paludans Dage de to Stenpiller, der tidligere dannede Hovedindkørslen til Blaagaard. Disse Piller var meget store og kronedes af en Gesims med en stor Jernkugle, og de var indbyrdes forbundne med en Jernstang.*

Blaagaards hovedbygning var i *Wroblewskis* dage kun rester uden tag, vinduer og døre. På begge sider lå der lavere tilbygninger, der endnu var beboelig. I den ene ende boede en lysestøber. I den anden ende *Nørrebros* gemytlige politiassistent *Gaarborg*, der var berømt for sine lystige indfald og historier.

Bagermesterens teater

En bagermester *Schur* havde købt hovedbygningen og omskabt den til *Pantomimeteater*. Det var det første *Nørrebros Teater*.

I 1827 lejede *Pettoletti* teatret af bageren. Han engagerede linedansere og mimikere. Kongen blev søgt om tilladelse til at lade afholde *Vaudeviller*. Den 14. april 1833 brændte resterne af teatret.

Man fik en nøgle

En af fordelene ved at eje en parcel på *Blaagaarden* var, at man havde en nøgle til stien langs *Sortedams – og Peblingsøen*, som ikke var tilgængelig for almindelig dødelige.

Borgerlige Fornøjelsesselskab

En naboparcel til *Wroblewski* blev ejet af *Assessor Koop*, der hyppigt lejede sin ejendom ud til forskellige selskaber af fornøjelig art. Det var blandt andet til det borgerlige *Fornøjelsesselskab Holbergs Minde*, hvis muntre *Punchesold* var berømte i sin tid. Man kunne opleve *Borgermajor Gaarbrechts Taler og Hymner til Borgerdyd, Krigsdaad og Venskab*.

Grænsen mellem *Koops* og *Wroblewskis* haver lå midt i den nuværende *Slotsgade*.

Baumgarten

Den nuværende *Nørrebrogade 49* var i 1880'erne i voksdugsfabriks *Schorns* eje. Allerede i 1839 var stedet udlejet til en indvandret holsteiner, *Hans Henrik Baumgarten*. Han var maskinmester ved *Berlingske Trykkeri*. I 1846 stiftede han i *Møntergade* firmaet *Baumgarten & Burmeister*. Det blev senere til *Burmeister & Wain*.

Den store grøft

Langs husrækken ude på *Nørrebro* lå den dybe grøft. Her samlede det sig i regnvejret et næsten bundløst mudder. En kendt tømmermester, man kaldte *Bjælken* købte disse grøfter. Man smilte ad ham. Men *Bjælken* døde rig. Det var netop de grøfter, man skulle bruge for vinde så meget plads som mulig.

Grøfterne blev også anvendt som løbegrav, når der var manøvre på *Nørrefælled*. *Nørrebros* knægte samlede masser af patroner i grøften. De blev anvendt til fyrværkeri i haverne. Og når far var på øvelser så besøgte hele familien ham og havde mad og drikke med til ham. Jo, *Napoleon* skulle også have noget at leve af under krigsmanøvre.

På vej til kirkegården

Det var også her på *Nørrebrogade* man kunne observere 12 *studenter* fra *Regensen* bære kisten i sorte kapper, efterfølgende af ligeledes sørgede kappede mænd og drenge følge kisten. Aldrig var der kvinder med.

Det var mere uorganiseret, da ubehøvede kister var læsset op på arbejdsvogne fulde af lig ramt af pest. Her var der ingen, der fulgte med.

Assistents Kirkegaard var blevet et tilløbsstykke – både i den ene og anden form.

Kilde: Se

- *Litteratur Nørrebro*

Hvis du vil vide mere: Om Blaagaarden (Blågård):

- *Blaagaard Seminarium*
- *Blaagaards – kvarteret gennem næsten 400 år*
- *Blågårds Plads på Nørrebro*
- *Blågårdsgade – dengang*
- *Den stinkende kloak på Nørrebro*
- *Barn på Nørrebro*
- *Historien om Nørrebros Teater*
- *Uden for voldene*
- *At bo på Nørrebro*
- *Byggespekulanter på Nørrebro*
- *Russiske Tropper i Fælledparken*